

ADATOK A RÉGI BORSOD MEGYEI RÉGÉSZETI KUTATÁSOK TÖRTÉNETÉHEZ

Ennek a közleménynek nem az a célja, hogy bírálja azt a munkát, amelyet a Borsod megye területén dolgozók több-kevesebb hozzáértéssel végeztek ezen a különösen őskőkori leletekben annyira gazdag területen. Csak fel akarja hívni a figyelmet arra, hogy a tudománytörténeti kutatásnak minden olyan központban bőségesen akad tenni-valója, ahol az idők folyamán, több mint száz éve, mindig akadt egy-egy lelkes ember, aki nem törődve magára hagyatottságával, a maga erejéből igyekezett megmenteni — sőt, a tudományos nyilvánossággal is közölni — a borsodi föld történetére fényt derítő, bármilyen jelentéktelennek is látszó adatot.

Nem törekszik, mert nem is törekedhetik a közlemény teljességre. Kevés kivételtől eltekintve, csak azokról számolhat be, akik nagyobb igényű folyóiratokban léptek a nyilvánosság elé. Nem veheti tehát számba azokat a közleményeket, vagy éppen csak híradásokat, amelyek a helyi lapokban jelentek meg, pedig ezek — mint egyes itt is közölt jelentésből is kitűnik — már azért is nagyjelentőségűek volnának, mert sehol másutt meg nem jelenvén, mindaddig, míg a hírlapanyag gazdag temetőjéből fel nem tájják, elvesztek a helyi kutatás számára.

De felkutatásuk nemcsak a tudománytörténet számára jelentene egy-egy ismeretlen adatot, hanem olyan lelőhelyekre is felhívják a figyelmet, amelyeken tovább kellene folytatni — vagy éppen a semminél alig valamivel többet mondó híradás alapján meg kellene kezdeni — a rendszeres feltárást, amelynek eredménye erősen kitágíthatná egy-egy korszakról eddig meglévő ismeretünket.

Tudjuk, mert Békés megyei kutatásaink során megpróbáltuk, hogy ez nem gyors eredményekre vezető, nagy türelmet és lelkiismeretes kutatást igénylő munka, de mindenképpen eredményes. Lehet, hogy bőven találtunk anyagot, akkor pozitív eredményre végeztük a munkát. Lehet, hogy nagyon kevés, vagy éppen semmi se lesz a haszonra való, akkor negatív eredményt értünk el. De ez is pozitív lesz, mert megnyugtathatjuk lelkiismeretünket azzal, hogy az átnézett hírlapokban és folyóiratokban nem kell többé kutatni se nekünk, se másnak, aki ezekkel a kérdésekkel foglalkozni kíván.

Rómer Flóris szavai jutnak itt eszünkbe, amelyeket a saját, sok fáradsággal járó munkájáról írt:

»...felmászom elhagyatott váraink ormaira, felkeresem életveszedelemmel falusi tornyaink harangjait, kúszom a dohos pincékbe és odvas barlangokba, és pedig sokszor minden kedvező eredmény nélkül, sokszor egy pár kódarab vagy elhányt cserépért, igen sokszor pedig azért, hogy meggyőződven arról, miszerint az ajánlott helyen semmi sincs, többé oda ne fáradjak.«¹

Ilyen kitartó munkára van szükség, ha egy-egy múzeum adattárát valóban használhatóvá akarják tenni. Külföldön elég példáját találjuk a hírlapok anyagát visszamenően is nyilvántartó kataszteri intézeteknek. Ezek is a fent vázolt munkával kezdődtek, hogy végül a 75 000-es lapok pontos megjelöléssel nyújtsanak az egyes területek minden történeti korszakára pontos települési térképeket.

Ez a munka a múzeumi nyilvántartás feladata, még a legkisebb múzeumban is. Ehhez kíván indítást adni ez a közlemény.

A régiségekre való figyelem a múlt század második felében kezdődött meg. 1858—1876 között alakultak meg, a legtöbb helyen kimutathatóan is magángyűjtéseken alapuló múzeumok. Borsod megye a század végéig e téren semmit sem tett, sőt, sem a megyének, sem a városnak hivatalosan még akkor sem volt köze a múzeum alapításhoz. 1899-ben alakult meg a Borsod-Miskolci Közművelődési és Múzeum-Egyesület, amelyet csakhamar a megye és a város is támogatott. Éltesítő lelke Gálffy Ignác f. kereskedelmi iskolai igazgató volt.² Ettől kezdve a megye területén folytatott kutatások a múzeum köré csoportosult férfiak kezében voltak, de az őskor erőteljesen meginduló feltárásait, barlangi ásatásait elsősorban budapesti szakemberek vezették.

Tévedés volna azonban azt hinni, hogy a múlt században semmi sem történt a régészeti kutatás terén. Ismeretlen és jólismert nevek sorakoznak időrendben egymás után, akiknek egy része más téren is fejtegette ki irodalmi működését.

Az első, aki valószínűleg még Erdy János biztatására kezdte meg a gyűjtést a megye különböző helyein *Lukács István* volt. Nemcsak gyűjtött, de eredményeiről,³ sőt a megyében található sáncokról, halmokról⁴ is beszámolt a Magyar Tudományos Akadémia Értesítőjében. Ez a legkorábbi híradás az egyébként ismeretlen szerző tollából, s már ezért is megérdemelné, hogy kilétéről biztos adatokat szerezzenek a megye régészeti emlékeit kutató szakemberek. Aránylag korai kezdeményezése csak közel negyedszázad után talált követőkre.

A hatvanas és hetvenes években két neves kutató is figyelemmel kísérte a megye területén előkerült leleteket: Foltiny János és Kandra Kabos.

Foltiny János ha ki is tér egyetlen alkalommal »Szabolcs megyei kőkori leletek«-re,⁵ egész munkásságát lényegében a Borsod megyei Szihalom gazdag és változatos anyagának szenteli. Ez nemcsak kő- és bronzkori, de más történelmi időkből származó emlékeket is megőrzött.

Erről tudósít több »Archeologiai levél«-ben.⁶ Ezek és a többi hasonló adatközlések, a maguk korszerű formáival nemcsak sok, vidéken élő nem szakembert nyertek meg a régészet ügyének, de nagyban hozzájárultak az 1876. évi VIII. Nemzetközi Ősrégészeti és Embertani Kongresszus külföldi résztvevői számára készült kiállításon bemutatott első magyarországi régészeti térkép elkészítéséhez is.

Nem lehet kétséges, hogy Rómernek a régészetről vallott történeti felfogása⁷ szólította őt a Történelmi Társulat előadói asztalához,⁸ ugyanez készítette arra, hogy a társulat folyóiratában is ismertesse — immár összefoglalóan is — ásatási eredményeit.⁹ Mindennél jobban bizonyítja ez a történelem és régészet kapcsolatának helyes felismerését a múlt század hetvenes éveiben. Sajnos kevés követőre talált.

Szihalom mindvégig fő témája maradt, s egész életében itt végzett kutatásainak eredményeit önálló munkáiban is közzétette.¹⁰

Említett előadásainak és közleményeinek anyagát Rómer Flóris is felhasználta második nagy összefoglaló munkájában, amelynek forrás értéke mai napig is megvan.¹¹

Kandra Kabos, akinek szélesebbkörű történeti és egyháztörténeti munkássága mellett Magyar Mythológiája¹² is fenntartotta nevét, éppen történeti beállítottsága következtében már nemcsak a felbukkanó leleteket kíséri figyelemmel, hanem általános képet igyekszik rajzolni a megye őskoráról. Elsősorban azonban az újabb-kőkori leletek¹³ érdekelték.

Nem elégedett meg azzal, hogy kutatásainak eredményeit a szakemberekkel közölje. Azt akarta, hogy az érdekelt megye lakossága is könnyen hozzá férhessen a rendelkezésre álló helyi sajtóban. Nem lehet kétséges, hogy ezt a gondolatot is Rómer közismert éppen ilyen irányú munkássága¹⁴ ébresztette benne.

Rómer hangoztatta először: »csak én ítélem meg, mit köszönhetek lapunknak (Győri Közlöny); mert mégis csak első teendőink közé számítom azt, miszerint egész erőnkől tartozunk legközelebbi vidékünknek hatni.«

Igy született meg az a cikksorozat, amely a »Borsod« c. lap hasábjain jelent meg a népszerűsítés szolgálatában.¹⁵

Az ÁÉ említett közleményében elhangzott prófécija nem vált be. Hiába hangoz-

tatta, hogy az őskőkor emlékeit erről a területről nem lehet várni.¹⁶ Tizenhét évvel később, Herman Ottó már éppen innen származó, kétségtelenül ebbe a körbe tartozó emlékeket mutatott be — nagy ellentmondásokat keltve — a Természettudományi Társulat egyik ülésén.¹⁷ Nem lehet ezt Kandrának szemére vetni. Akkor írta e sorokat, amikor Badányi Mátyásnak a kongresszuson előadása keretében bemutatott haligóci barlangi (Szepes megye) leleteit,¹⁸ a két külföldi szakember (M. Evans és M. le comte Wurmbrand) tagadó véleménye után a magyar szakemberek sem merték elismerni. Pulszky Ferenc¹⁹ 1876-ban — még a kongresszus előtt megjelent munkájában — hitelesnek fogadta el a leletet, ámbar két évvel előbb, Magyarország legrégibb lakójának az újabb-kőkor emberét tartotta.²⁰

Kandra véleménye kétségtelenül még a kongresszus előtt alakult ki, így tévedése érthető.

Az őskor egyébként annyira érdekelte, hogy még olyan munkáiba is belevonta, amelyek távol állanak ettől az időtől. Így szóhoz jut a régészet a Diósgyőr váráról írt dolgozatában, ²¹ éppen úgy, mint Szabolcs vármegye alakulásáról írt akadémiai értekezésében.²²

Részben Kandra munkássága alapján ismerte Rómer az alsóábrányi, domaházai, dorogmai, egerlövői, ivánkai, mezőcsáti, mohi, novaji, sályi, szentistváni, szihalmi és vattai halmokat.²³

A Borsod megyei őskori ércbányászat kérdése²⁴ Wagner Jánost érdekelte. Fontos ez azért, mert legújabb kutatásaink valóban legrégibb előzményeinek tekinthetjük. Ilyen kutatások csak a század harmincas-negyvenes éveiben kezdtek érdekelni soproni szakembereinket. Hogy e tángykörhöz a megye területén végzett egyéb kutatásai vezették, azt kisebb, de mégis általánosabb jellegű közlése²⁵ igazolja.

E közlésekkel csaknem egyidőben Nagykovácsán sáncokat is ásott.²⁶ Nevét — további munkássága során — Szendrei-re magyarosítja.

Szendrei János sokirányú munkásságában szélesebb körű érdeklődést látunk. Szülővárosát, Miskolcot hamar elhagyva, működése a főváros régészeti, történeti mozgalmáival kapcsolódik.

Minket érdeklő régészeti munkássága is elég változatos és sok felé járván, nem is szorítkozik csak a megye területére.

Ásat Diósgyőrött, s eredményeit nemcsak az AÉ-ben,²⁷ hanem népszerűsítés céljából a helyi sajtóban²⁸ is közlést teszi. Kutatja a nagyon különböző korú borsodi telepeket,²⁹ amire — bár ez már mindegyre ritkábban történik meg — a Történelmi Társulat közlönye is felfigyel.³⁰ Részleteket közöl a muhi pusztán évtizedig folytatott ásatásainak eredményeiből.³¹ Ezek közt a bronzkor éppenúgy képviselve van, mint az ugyancsak általa, távoli területről, Lajtaújfaluból publikált leletek közt.³² Késővaskori leleteket nem csak Muhiról, de a távoli Csabrendekről³³ is közölt.

Figyelmet érdemlő újabb-kőkori, bronzkori és régibb-vaskori emlékeket közölt egy, a Szamos völgyében tett régészeti tanulmányútjáról.³⁴

Miskolc őskorát is ő foglalta össze legelőször.³⁵ Hadtörténelmi, iparművészeti és szerkesztői tevékenysége sem a régészettel, sem a megyei kutatásokkal nincs kapcsolatban. Néhány római provinciális régészeti vonatkozású közlését³⁶ csak a teljesség kedvéért említjük.

Külön kell azonban felhívni a figyelmet két honfoglaláskori lelet közlésére,³⁷ amelyek elkészett kiegészítései nagy hadtörténeti munkájának.³⁸ Nemcsak a kor emlékei érdekelték, hanem az akkor divatos Árpád sirja kutatásába is belesodorták.³⁹

A miskolci és bükkai kutatásoknak nagy jelentőséget adott Herman Ottó közismert felfedezése: a miskolci Bársony háznál talált őskori lelet.

Ezeknek kutatás történetével és irodalmával két okból nem kívánunk itt foglalkozni. Egyrészt azért, mert teljes bibliográfiájuk⁴⁰ 1954. január 1-ig közölve van, másrészt mert mind Hillebrand Jenő,⁴¹ mind Kádi Ottó⁴² — nem egészen egyértelmű értékelésüket is elvégezte. Legyen elég ezekre a munkákra hivatkozni, s csak az 1954 óta folyó kutatásokra hívni fel a figyelmet e közlemény befejezéséként.

Mégis legyen szabad még azt a kéziratos munkát is megemlíteni, melyet *Gáboriné Csánk Veronika*: »A magyar őskor kutatás története« címen szakdolgozatként írt, mindenre kiterjedő jó képet adva a magyar régészek munkájáról. Szorosan hozzá tartozik ez a munka a Borsod megyei tudománytörténethez is.

Az 1899-ben alapított Borsod-miskolci múzeum már 1902-ben kiadta első katalógusát.⁴³ Ebben a régiségtár anyagát, a szokott formák között *Lossonczy István* ismertette.⁴⁴ De kutatott is a megyében. Ismertette a bronzkori leleteket⁴⁵ is a vattai, ún. teshalmi őstelep anyagát.⁴⁶ Ezekkel bővítette a megye őskoráról való ismereteinket.

Fáradhatatlanul dolgozott a múzeum érdekében *Gálffy Ignác*. Legnagyobb érdeme, hogy éveken át harcolt a múzeum fennmaradásáért, amiért ez idő táján nem éppen csak Miskolcon kellett szívós, kitartó küzdelmet folytatni. Lankadatlan energiával állandóan felszínen tartotta az őskori lelőhelyek kutatását. Ezeknek egy részéről képet rajzol azokban a jelentésekben, amelyek a régészeti osztály évi munkájáról számolnak be.⁴⁷

Néhány kisebb dolgozata az őskor iránti meleg érdeklődéséről tanúskodik.⁴⁸ Szendrei után újra megírta Miskolc őskorát,⁴⁹ felhasználva az újabb kutatók eredményeit is.

Végh Kálmán Mátyás egyik dolgozatában a halmok elhelyezkedésének kérdésével,⁵⁰ másik kettőben a tiszakeszi sír-lelettel⁵¹ foglalkozott. Egyik kis község igénytelen monografiájában is helyet adott az őskori helyi vonatkozások ismertetésének.⁵²

Belekapcsolódott a megye őskorának kutatásába *Balázs Béla* is, aki a tiboldaróci bronzkori telepet több évben is kutatta.⁵³ De ásott Erdélyben is.⁵⁴

Gálffy Ignác munkatársa, majd a múzeum igazgatásában utódja, a numizmatikus *Leszih Andor* is több értékes dolgozatával gyarapította a megye őstörténetére vonatkozó ismereteinket.

Ismerjük jól egyik jelentését,⁵⁵ múzeumrendezési elgondolásait,⁵⁶ éppen úgy, mint a huszas évek végén kiadásra megérett vezetőjét.⁵⁷ Csoportosította a múzeum Zemplén megyei anyagát.⁵⁸ Megírta Miskolc őskorát,⁵⁹ s külön foglalkozott a város régiségeivel.⁶⁰ Közölte a borsodi telep bükk-i kultúrába tartozó gazdag leletanyagát,⁶¹ a szirmabesenyői, tiszakeszi, péceli kultúrába tartozó, a borsoderekegyházi bronzkori, a muhi szkítakori merítő edényt,⁶² a barcikai koravaskori leletet⁶³ és összefoglalóan mutatta be a megye szkítakori leleteit.⁶⁴ Az 1955-ben megindult folyóiratban visszapillantást vetett a múzeum félszázados múltjára.⁶⁵

Hillebrand Jenő ásatain gyakran vett részt *Saad Andor*. Később önállóan is vezetett ásásokat, s azok eredményeit közölte is.

Első ásását az Istállóskői barlangban végezte⁶⁶, majd ugyanott ásott Megay Gézával és a Szeletában Hillebrand Jenővel⁶⁷. Nem sokkal utóbb kannibáлизmus nyomairól számol be az Istállóskői barlangból⁶⁸. Utóbb a diósgyőri barlangban kutatott,⁶⁹ *Gál Istvánnal* együtt is.⁷⁰ Legutóbb a Szeletában ásott *Nemeskéri Jánossal* együtt.⁷¹ Valamennyi ásítás eredményeit hazai és külföldi folyóiratokban közölte. Az új folyóiratban a miskolci Ávas, utóbbi időben sokat vitatott kérdéseivel foglalkozott.⁷²

Megay Géza Szirmabesenyőről közölt népvándorláskori,⁷³ az új folyóiratban honfoglaláskori⁷⁴ leleteket. A temető embertani anyagát *Thoma Andor* dolgozta fel.⁷⁵

Különös hangsúllyal kell megemlíteni Marjalaki *Kiss Lajosnak* két magyar őstörténettel foglalkozó dolgozatát. Az egyik önállóan, a másik a Nyugat hasábjain jelent meg.⁷⁶

Szólni kell *K. Gnani Pál* hejőszalontai,⁷⁷ mezőkeresztesi⁷⁸ és sajóecsegi⁷⁹ mentő ásatairól. Míg ezek a leletmentések közlése során jelentek meg, egy kisebb dolgozata⁸⁰ a múzeum folyóiratában látott napvilágot.

Mentőásatást végzett Sajókeresztúron *Risztics Emilia*. Az ásítás során újkőkori, koravaskori és germán leletek kerültek elő.⁸¹

Az őskor kutatói, a budapesti múzeumok szakemberei, több ízben is kutattak

a Bükk-hegység barlangjaiban, nem csak 1954 előtt,⁸² de azóta is. *Vértes László* mentőásatás során dolgozott Bükkszentlászlón, az óhutai Csengőstebenben. Eredményeit közzé is tette.⁸³ Ennek az ásatásnak nem nagy a jelentősége, de kiemelkedik az az ásatás, amelyet 1947, 1948, 1950 és 1951-ben a Szilvásvár határában lévő Istállóskői barlangban végzett. Ez volt az első olyan barlangi ásatásunk, amely komplex módszerrel dolgozva, nem csak a régészeti, őslénytani és növénytani anyagot vette figyelembe, hanem vizsgálatait minden jelenségre kiterjesztette, s minden szakba vágó megfigyelést a megfelelő szakemberek dolgoztak fel. Részletezés helyett legyen elég a közlések címét adni⁸⁴ azzal a megjegyzéssel, hogy a feldolgozó munkaközösségnek *Vértes Lászlón* kívül *Horusitzky Zoltán*, *Körök József*, *Malán Mihály*, *Jánosi Dénes*, *Dely O. György*, *Tasnády-Kubacska András*, *Sárkány Sándor*, *Stieber József*, *Herrmann Margit* voltak a tagjai.

Kisebb munkaközösséggel, de hasonló körülményekkel dolgozta fel *Vértes László* a Petényi és Peskő barlangok ásatási eredményeit. A feldolgozók *Herrmann Margit*, *Jánossy Dénes* és *Stieber József* voltak.⁸⁵

Ezzel tulajdonképpen végére is jutottunk a megye területén folytatott kutatásoknak és az azokról beszámoló közleményeknek. A kép azonban ezzel még korántsem teljes.

Fel kell sorolnunk — és a helyi kutatóknak figyelembe kell venniük — azokat a kisebb-nagyobb terjedelmű, összefoglaló jellegű munkákat, azok adatközléseit, amelyek olyan régészeti anyaggal foglalkoznak, azokra támaszkodva szűrik le tudományos eredményeiket, amelyek közt Borsod megyei anyag is bőven akad.

Ilyenek a már fentebb hivatkozott nyilvántartott anyagon⁸⁶ kívül a paleolitikumból *Gáboriné, Csánk Veronika*⁸⁷ és *Vértes László*⁸⁸ munkái.

A neolitikumból *Tompa Ferenc*⁸⁹ és *Csalog József*⁹⁰ munkái.

A rézkorból *Banner János*⁹¹ és *Patay Pál*⁹² összefoglaló monográfiái, *Friedrich Holste*⁹³ Borsod megyei lelettel foglalkozó közlése.

A bronzkorból *Patay Pál*⁹⁴ és *Hampel József*⁹⁵ monográfiái.

A koravaskorból *Márton Lajos*⁹⁶ és *Fettich Nándor*⁹⁷ részletmunkája, *Fettich*⁹⁸ és *Bottján Árpád*⁹⁹ összefoglalása.

A késő vaskorból *Márton Lajos*¹⁰⁰ és *Hunyadi Ilona*¹⁰¹ munkái.

A szármatakból *Párducz Mihály*,¹⁰² a népvándorlás korából *Hampel József*,¹⁰³ *Csallányi Dezső*¹⁰⁴ és *L. Kovrig Ilona*,¹⁰⁵ a honfoglalás és korai Árpád-korból *Kraló-vánszky Alán*¹⁰⁶ munkája.

BANNER JÁNOS

BEITRÄGE ZUR GESCHICHTE DER ARCHEOLOGISCHEN FORSCHUNGEN IN DEM ALTEN KOMITAT BORSOD

Der Verfasser teilt die Geschichte der Forschungen in Bezug auf das Gebiet des alten Komitat mit der diesbezüglichen Bibliographie mit, ausgenommen die Bibliographie der Paleoliten, wobei er auf die Angaben des Werkes: Banner—Jakabffy: Archeologische Bibliographie des Mittel-Donau-Beckens anweist.

J E G Y Z E T E K

1. A Bakony, természetrajzi és régészeti vázlat. Győr, 1860. 21—22. l.
2. Magyar Minerva. V. kt. 1912—13. Budapest. 1915. 369. l.
3. Borsodmegyei régiségek. MTAE. 1847. 89. l.
4. Uo.
5. AE. rf. VI. 152—156. l.
6. Archeologiai levél. Uo. III. 136—137, 164—165, IV. 36—39, 75—77. l.
7. Az ősrégi agyagműveltség viszonya a történelemhez. Századok, 1868. 413. l.
8. »Előadás a Borsod vármegyei Szihalomról.« Századok, 1870. 421. l.

9. »A szihalmi Árpádvár vagy Földvárhalom ásátásainak s az ott lelt tárgyaknak ismertetése.« Századok, 1870. 442–455. l.
10. »A besenyők sirhalmai Szihalom mellett és a pogánykori leletek. Eger, 1887. 45. l.
11. Les camps barbares fortifiés. — Resultats généraux du mouvement archéologique en Hongrie. Compte rendu de la huitième session à Budapest, 1876. II. kt. 1. Budapest, 1878. 97–98. l. Még néhány földvárat említ: Balajth, Igric(i), Sajócseseg, Sály. Uo. 99. l.
12. Eger, 1897. 452. l.
13. »Borsod az őskorban és az újabbbkori leletek.« AÉ. rf. X. 46–50. l.
14. A Bakony. 51. l.
15. »Régészeti és történelmi levelek megyénkbel.« 1871. szept. 14, 21, 28, okt. 5.
16. AÉ. rf. X. 47. l.
17. Budapesten, 1893. február 19-én.
18. Comte rendu de la huitième session, Budapest, 1876. I. kt. Budapest, 1877. 32–33. l.
19. Bevezetés a »történelem előtti« idők magyar kiadásához . . . Sir John Lubbock, A történelem előtti idők . . . Fordította Öreg János. Budapest, 1876. XV. l.
20. A magyarországi avar leletekről. Ak. Ert. I. 2. 1874.
21. Diósgyőr vára. Régészet történelmi tanulmány. AK. XIII. I. 24. l.
22. Ertekezések a történet tudományok köréből. XII. 11. 5–8. l.
23. Comte rendu. I. 155. l.
24. »Óskori ércbányászat nyomai Borsod megyében.« AÉ. rf. XIII. 281–282. l.
25. »Borsod megye területe . . . ósrégészeti leihelyek.« Uo. 199. l.
26. Uo. 365–368. l.
27. »Ásatások a diósgyőri barlangokban.« AÉ. 1882. CI–CVII. l.
28. Borsodmegyei Lapok, 1883. 43, 44. sz.
29. »Borsodmegye őstelepei.« AÉ. 1883. 109–137. l.
30. Századok, 1884. 382. l.
31. »Óskori csésze a muhi pusztáról.« AÉ. 1880. 191–192. l.
32. AÉ. 1889. 230–232. l.
33. AÉ. 1890. 240–244. l.
34. RTE. 1879–1885. 70–74. l.
35. Miskolc története, 1886. I. 301. skv. l.
36. Római síremlék Aquincumból. AÉ. 1902. 283–84. l. — Aquincum földöl. Ellenőr, 1882. Itt említjük meg ismeretterjesztő közleményeit: Archeologiai séták, Pesti Napló, 1884. 206, 213, 235. 241. sz. és »Óskori síremlékek a Mátra- és Bükk-hegységben.« Vasárnapi Újság, 1891. 274–275. l.
37. »A bodrogvácsi honfoglaláskori lelet.« AÉ. 1898. 7–14. l. és AZT. 1898. 101–106. l. »A sáros-pataki honfoglaláskori lelet.« AÉ. 1903. 303–304. l.
38. Magyar hadtörténeti emlékek az ezredéves országos kiállításon. A magyar honfoglaláskor a vezérek és Árpádok korának emlékei. Budapest, 1896. 25–71. l.
39. Árpád sírja. Csánki Dezso: Árpád és az Árpádok. Budapest, 1907. 149–160, 358–360 l. — Árpád sírja. MNM. 1907. 213–214. l.
40. Banner–Jakabffy: A Közép-Dunamedence régészeti bibliográfiája. Budapest, 1954. 151–156. és 159–164. l.
41. Magyarország őskőkor. — Die ältere Steinzeit Ungarns. Budapest, 1935. 41. l. (AH. XVII.) — Der Stand der Erforschung der älteren Steinzeit in Ungarn. BRGK. 1934–1935. 16–26. l.
42. A jégkor embere Magyarországon. — Der Mensch zur Eiszeit in Ungarn. FE. 1934. 1–152. l.
43. Molnár József: »A Borsod-Miskolci Múzeum ismertető katalógusa.« 1902.
44. Uo. 74–94. l.
45. »Újabb bronzleletekről Borsod megyében.« Misk. Évk. 1901. 48–53. l.
46. »A vattai teshalmi őstelepről. AÉ. 1902. 343–350. l.
47. BMKE. »Jelentés a Borsod-Miskolci Múzeum archeologiai szakosztályának 1900. évi működéséről.« 1900. 34–48. »Az archeologiai szakosztály jelentése.« 1901. 28–47. »Jelentés a Borsod-Miskolci Múzeum 1906–1907. évi állapotáról.« 1906–7. 27–39. l. Az utóbbi közös munka Leszli Andorral.
48. »A paleolith emberre vonatkozó miskolci kutatások.« TRK. 1910. 822. l. és MOTM. 1911. 192. l. — Az ember őskora. BMKE. 1903–4. 66–74. l.
49. MVM. V. kt. Miskolc. 1–7. l.
50. »Csörsz-Árok menti őshalmok.« Egri Egyházmegyei Közlöny, 1901. 22. sz.
51. »A tiszakeszi urna koporsó.« Alkotmány, 1904. aug. 6. és »A tiszakeszi urnasírról.« AÉ. 1904. 408–409. l.
52. »Ároktó és környékének története.« Eger, 1903. 3–6. l.
53. »A tiboiddaróczi (Borsod m.) bérczúti őstelep.« AÉ. 1905. 407–415, 1906. 346–354, 1907. 247–266. l. BMKE. 1906–7. 40–48. l.
54. Adatok a dévai várhegy őstörténetéhez. HE. 1911. 43–60. l.
55. »A Borsod-Miskolci Múzeum az 1905-ik évben.« BMKE. 1905–6. 49–63. l.
56. »A múzeum archeologiai osztályának rendezése.« BMKE. 1901. 54–56. l.
57. »Vezető a Borsod-Miskolci Múzeumban.« Miskolc, 1906. 40. l. — 2. kiad. 1929. 32. l.
58. »Zemlénvármegyei régiségek a Borsod-Miskolci Múzeumban.« AZT. 1904. 71–73. l.
59. »Miskolc őskora.« — Miskolc története. MVM. (Miskolc) 7–10. l.
60. »Miskolc régiségei.« TRK. 1926. 14–44. l.
61. »A miskolci múzeum ásátásai Borsodon.« TRÉ. 1927. 85–94. l.
62. »A pásztor ivópohár őse.« Búvár, 1935. 356–357. l.
63. »A barczikai lelet.« AÉ. 1905. 448. l.
64. »Borsodmegyei szkíta leletek.« — Scythian fonds from the county of Borsod. — FA. 1939. 68–78. l.
65. »A múzeum ötven éve.« MHOMK. 1955. 2–5. l.
66. Die Ergebnisse der Ausgrabungen in der Istállóskőer Höhle im Jahre 1927. — Die Eiszeit. 1927. 97–98. l.
67. »A Bükk-hegységben végzett újabb kutatások eredményei.« — Über die Resultate der neueren Ausgrabungen im Bükkgebirge. AÉ. 1929. 238–247. 375. l.
68. »Ein Fall von Kannibalismus aus der Neolithzeit in der Istállóskőer Höhle« (Ungarn, Bükkgebirge). Die Eiszeit. 1930. 107–110. l.

69. »Újabb kutatások a diósgyőri barlangban.« BV. 1934. 52—54. l.
70. »Előzetes jelentés a diósgyőri barlangban végzett ásításokról.« BV. 1934. 12—19. l. Gaál Istvánval. »A diósgyőri barlang felsődiluvialis kőszekőzei és faunája.« — »Oberdiluviale Steingeräte und Sägerreste aus der Höhle im Diósgyőr, bei Miskolc.« Dolg. 1935. 56—75. l. Gaál Istvánval.
71. A Szeleta-barlang 1947. évi kutatásainak eredményei. FA. 1955. 15—21. l. Nemeskéri Jánossal.
72. »A miskolci Ávas ősrégészeti problémái.« MHOMK. 1955. 8—12. l.
73. »Hun—germán sírleletek a borsodmegyei Szirmabesnyőről.« Orosz kivonattal. — AÉ. 1952. 132—134. l.
74. »Az Aroktó—dongóhalmi honfoglaláskori magyar temető.« MHOMK. 1955. 15—22. l.
75. »Antropológiai vizsgálatok az Aroktó—dongóhalmi temető csontvázaian.« Uo. 22—36. l.
76. Anonymus és a magyarság eredete. Visszhang Zajti híradására. Miskolc, 1929. 36. l. — Új úton a magyar őshaza felé. Nyugat, 1930. I. 899—913. l.
77. AÉ. 1955. 96. l. (depólet).
78. Uo. (kora rézkori sír).
79. Uo. 100. l. (vandál cserép).
80. »Szórványos szláv leletek Karcáról.« MHOMK. 1955. 24—27. l.
81. AÉ. 1954. 78. l.
82. L. a 40—42. jegyzetben.
83. AÉ. 1955. 96. l. és Néhány új őskőkori lelőhelyünkről. FA. 54. 9—21. l. Ebben 21. l.
84. Vértés L.: »Neuere Ausgrabungen und paläolithische Funde in der Höhle von Istállóskő.« AAA. 1955. 111—130. l. Orosz kivonat. 130—131. l.
Horusitzky Z.: »Eine Knochenflöte aus der Höhle von Istállóskő.« Uo. 133—139. l. O. k. 140. l.
Kórek J.: »Das neolithische Fundmaterial der Höhle von Istállóskő.« Uo. 141—143. l. O. k. 144. l.
Malán M.: »Zahnkeim aus der zweiten Aurignacien — Schicht der Höhle von Istállóskő.« Uo. 145—147. l. O. k. 148. l.
Jánossy D.: »Die Vogel- und Säugetierreste der spätpleistozänen Schichten der Höhle von Istállóskő.« Uo. 149—180. l. O. k. 181. l.
Dely O. Gy.: »Rana Méhelyi By. aus der Höhle von Istállóskő.« Uo. 183—186. l. O. k. 183. l.
Soltész B.: »Die Statistische Untersuchung der Backzähne des Höhlenbären aus der Höhle von Istállóskő.« Uo. 187—192. l. O. k. 192. l.
Tasnádi Kubacska A.: »Untersuchungen an pathologisch veränderten Knochenresten verschiedener Wirbeltiere aus der Höhle von Istállóskő.« Uo. 193—208. l. O. k. 208—210. l.
Sárkány S.—Stieber J.: »Anthrakotomische Bearbeitung der in neuester Zeit in der Höhle von Istállóskő freigelegten Holzkohlenreste.« Uo. 211—233. l. O. k. 233—234. l.
Herrmann M.: »Die Schwerminerale aus der Pleistozänschicht der Höhle von Istállóskő.« Uo. 235—237. l. O. k. 237. l.
Vértés L.: »Untersuchung der Ausfüllung der Höhle von Istállóskő.« Uo. 239—258. l. O. k. 258—260. l.
85. »Ausgrabungen in der Petényi und Peskő Höhle.« FA. 1956. 3—22. l.
86. L. a 40—42. jegyzetben.
87. Megjegyzések a szlovákiai Szeletien kérdéséhez. — Beiträge zur Frage des slowakischen Szeletien. AÉ. 1956. 78—82. 82—83. l.
88. Paläolithische Kulturen des Würm I., II. Interstadials in Ungarn. AAA. 1955. 261—277. l. O. k. 277—278. l. Über einige Fragen des mittel-europäischen Aurignacien. AAA. 1955. 279—290. l. O. k. 290—291. l.
89. A szalagdiszes agyagművesség kultúrája Magyarországon. A Bükki és Tiszai kultúra. Die Bandkeramik in Ungarn. Die Bükker und die Theisskultur. Budapest, 1929. 70 l. (AH V—VI.)
90. A magyarországi újabbkőkori agyagművesség bükki és tiszai csoportja. Die Chronologie der Bükker und Theisskultur. FA. 1941. 1—27. l.
91. Die Pécelér Kultur. Budapest, 1956. 289 l. (AH. XXXV.)
92. Korai bronzkori kultúrák Magyarországon. Frühbronzezeitliche Kulturen in Ungarn. Budapest, 1939. 103 l. (Diss Pann. II. 13.)
93. Zu Formenschatz und Datierung der östlichen »Badner« kultur. Germania, 1939. 220—224. l.
94. L. a 92. jegyzetben.
95. A bronzkor emlékei Magyarhonban. I. Budapest, 1886. II. 1892. III. 1896.
96. Magyarhoni fibulák osztályozása. AÉ. 1911. 329—352. l. — 1913. 141—159, 195—209, 327—340. l.
97. A zöldhalompusztai szkíta lelet. — La trouvaille scythe de Zöldhalompuszt. Budapest, 1928. 47. l. (AH. III.)
98. Bestand der skythischen Altertümer Ungarns. — Rostowzew M.: Skythien und der Bosphorus. Berlin, 1931. 494—529. l.
99. Szkíták a magyar Alföldön. — Régészeti Füzetek. 1. Budapest, 1955. 80. l.
100. A korai La Tène sírok leletanyaga. — Das Fundinventar der Frühlatène Gräber. Dolg. 1933—34. 93—165. l.
101. Kelták a Kárpátmedencében. — Die Kelten im Karpatenbecken. Budapest, 1942—1944. 153 l. (Diss Pann. II. 18.) és Kelták a Kárpátmedencében. Leletanyag Régészeti Füzetek. 2. 1957. 268 l.
102. A szarmaták emlékei Magyarországon. I. Budapest, 1943. 75. l. (AH. XXV.), II. 1947. 84 l. (AH. XXVIII.), III. 1950. 261. l. (AH. XXX.)
103. Altertümer des Frühen Mittelalters in Ungarn. I—III. Braunschweig, 1905. 883. l. 539. tábla.
104. Archäologische Denkmäler der Avarzeit in Mitteleuropa. Budapest, 1956. 244. l.
105. Adatok az avar megszállás kérdéséhez. AÉ. 1955. 30—44. l. — Contribution au problème de l'occupation de la Hongrie par les Avars. AAA. 1955. 163—191. l.
106. Adatok az ún. S-vegű hajkrika etnikumjelző szerepéhez. AÉ. 1956. 206—212. l.